

Cronström redegør i sit skrift udførligt og indsigtfuldt ikke blot for den teknologiske standard ved tidens franske, tyske og spanske jernminer, men har også anstillet dybtgående beregninger over minedriftens rentabilitet. Der er således tale om en højst værdifuld kilde, og udgavens betydning underbygges væsentligt ved *utskottets* indgående undersøgelse af skriftet og dets indhold. Mest opsigtsvækkende er det nok, at det mener at kunne fastslå, at jernminedriften ikke præges af væsentlige, teknologiske fornyelser mellem 1670 og 1830, og at produktionsstigningen altså ikke skyldes stigende produktivitet; om dette også fik konsekvenser for rentabiliteten fremgår derimod ikke klart.

E. Ladewig Petersen

GUDRUN EKSTRAND (utg.): Tre Karlar. Karl X Gustav, Karl XI, Karl XII. Sthlm., Livrustkammaren, 1984. 151 s. Ill.

Det er en fortræffelig idé, at *Livrustkammaren* i Stockholm følger sine udstillinger op med lødige bøger – i fornemt udstyr – som giver fremtrædende forskere lejlighed til at præsentere »sin syn på en rad tidsföreteelser«. Sidste års Lützen-publikation (Jf. dette tidsskrift bd. 83, s. 195–206) blev belønnet af *Svenska Akademien* med det »Hirschska priset«, og successen følges i år op med en bog om den karolinske tidsalder, 1654–1718.

Ligesom forgængerer fremtræder bogen smukt, og alle afhandlingerne har væsentlig interesse. Musæumschef Arne Losman behandler de »tre Karlars« uddannelse, professor Bengt Olsson samtidens anstrengte, panegyriske litteratur og ambassadør Gunnar Jarring – i en perspektivrig artikel – svenske rejser, især til Asien, kulminerende under og efter Karl XII.s russiske felttog. Væsentlig er også docent Gunnar Artéus' påvisning af, at det svenske generalstabsværk er tendentøst. Selv fremhæver han, at der vel kom nye, specielt karolinske træk til »arméstridstaktiken«, men at den svenske taktik ikke adskiller sig fra den kontinentale ved at være offensiv. Der var snarest tale om »en skillnad i graden av offensiv karaktär« (s. 63).

Bogens hovedbidrag er givetvis professor Sven A. Nilssons indgående analyse og karakteristik af »den karolinska militärstaten« (s. 29–51), som stærkt betoner krigsfinansieringen og specielt afviklingen af Sveriges mange krige som strukturforandrende drivkraft. Først den endelige befæstelse af *indelningsverket* efter den skånske krig løste i væsentlig udstrækning de militære og finansielle problemer, men nødvendiggjorde også dybtgående politiske forandringer og medførte afgørende sociale konsekvenser for adelsgrupper og embedsmandskorps. Docent Anna-Brita Löfgrens klare redegørelse for 1600-tallets forvaltningsreformer uddyber et vigtigt aspekt, men betoner også, at kollegiestyret ikke lod sig overholde rigoristisk. Vigtig er endelige professor Jussi Lappalainenens redegørelse for Finlands vilkår i den karolinske periode, ikke blot fordi den fremlægger finske synspunkter, men især på grund af sin korte og fyndige karakteristik af befolkningsforhold, erhvervsgeografi og de fatale følger af nødsår og krigspolitik.

En særstilling indtager docent Margareta Reveras charmerende afhandling, »en barock historia: Om den svenska 1600-talslyxen och dess plass i samhällsombandlingen« (s. 113–35), et forarbejde til en større monografi om de højere,

sociale lags – adelens, de nytilkomne samfundsgruppers – statusfarvede luksusforbrug. Forf. supplerer Lawrence Stones velkendte »statuskonsumptions«-begreb med moderne sociologiske studier (Norbert Elias, J. von Kruedener) over den tidlige enevældes hofkultur. Hun fremhæver, at der med samtidens alen ikke var tale om gold eller forargelig overdådighed men om et forbrug, som var både økonomisk og kulturelt produktivt under de givne forudsætninger. Luksuskonsumtionens storhedsperiode (1630–1700) falder jo netop senere og foregik under andre vilkår end i England og Danmark (også når manufakturpolitikken inddrages i synsfeltet). Er der tale om forskellige faser, og ændrede konsumptionen funktioner fra statuspræg til hoffornødenhed?

E. Ladewig Petersen

Bondeskifter fra Smørum og Lille herred 1644–48. Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved JØRGEN H. ANDERSEN under tilsyn af OLE HØJRUP. København, 1984. XVI, 175 s. 124 kr.

Til belysning af levevilkårene for tidligere tiders mennesker er bevaret en række skifter, fortegnelser over hvad afdøde officielt ejede på deres dødsdag. Denne udgivelse dækker perioden 1644–48, en del af Chr. IV's sidste regeringsår. Det geografiske område er Københavns vestegn.

Bogen falder i tre dele. En udmærket indledning skrevet af Jørgen Andersen, den bogstavrette gengivelse af kilden og fyldige ordforklaringer og registre. Indledningen indeholder en fyldig redegørelse for specielt denne protokols tilblivelse, indretning og omfang og sætter skifteforretningerne i perspektiv både historisk og juridisk. I middelalderen var øvrigheden ikke nødvendigvis indblandet i skiftet fra generation til generation. Kun hvis skiftet gav anledning til uoverensstemmelse mellem arvingerne eller hvis der blandt arvingerne var umyndige, skulle øvrigheden nødvendigvis inddrages. Disse regler, som er nedtældet i Danske Lov, har betydet, at de tidligt nedskrevne skifter ikke kan karakteriseres som repræsentative, da det formentlig har været undtagelsen, at øvrigheden blev inddraget. Typisk har det været de store skifteforretninger, som har givet anledning til problemer. Disse regler ændres faktisk først i slutningen af 1700-tallet, hvor der udstedes et direkte påbud om, at der skal føres skifteprotokol i ethvert herred. I tiden op til de påbudte skifteprotokoller er der i nogle recesser tilløb til et sådant påbud. Der er altså tale om en overgangsperiode, hvor reglerne om offentlige skifteforretninger er flydende; hvordan det påvirker repræsentativiteten i de nedfældede skifteforretninger fra denne tid, mangler der en redegørelse for i indledningen.

Uddraget fra skifteprotokollen indeholder ialt 42 skifteforretninger, der alle har samme struktur. En kort redegørelse for de familiemæssige forhold, som har betydning for skiftet, og en optegning af hvem der er tilstede ved skifteforretningen, indleder hver forretning. Herefter følger en fortegnelse over de benyttede vurderingsmænd, idet ethvert aktiv i boet skulle ansættes til en værdi i rigsdaler. Det væsentlige – opgørelsen af boets passiver og aktiver – følger så. Dernæst følger den egentlige deling af de optalte værdier, endelig gives en kortere redegørelse for hvordan delingen i praksis skal foretages. F.eks. hvordan arven til umyndige skal forvaltes etc.